

2. Ono je u svim slučajevima ostalo potpuno neobuhvaćeno, nejednoliko sistematizirano, i time se nama pruža glavni argument da istaknemo njegovu relativnu autonomnost i izvornost, njegov autonomni naučni aspekt, i ono što je najbitnije: neuspjelo njegovo podređivanje bilo kojoj znanstvenoj disciplini.

Tu leži njegova relativna autonomnost i interdisciplinarni karakter.

1 Aristotel: **O pesničkoj umetnosti (Poetika)**. — Zavod za izdavanje udžbenika SR Srbije, Beograd, 1966.

2 G. V. Fridrih Hegel: **Estetika**, knj. III. — "Kultura", Beograd, 1961, str. 505—509.

3 Marks — Engels: **O umetnosti i književnosti**. — "Kultura", Beograd, 1960.

Tvorci naučnog socijalizma visoko su cijenili starodanske narodne pjesme: Kći kralja Erla, O Gospodinu Jonu ("još je mnogo lepša"), Gospodar Tidman ("snažna stara seljačka pesma").

Kao sinonim za revolucionarnu narodnu poeziju, Marks uvodi pojam "politička narodna pesma". Svi seljački ratovi u prošlosti imali su određenu revolucionarnu pjesmu koja je najpotpunije izražavala stremljenja i želje, raspoloženja i osjećanja narodnih masa.

Od revolucionarnog pjesništva prošlosti, Marks je najviše cijenio **Marseljezu**, himnu velike francuske revolucije, i **Pjesmu tkača**, pjesmu ustanka šleskih tkača godine 1844. (Marks-Engels: O umetnosti i književnosti, "Kultura", Beograd, 1960, str. 211, 298, 299, 301, 302).

4 Wolfgang Kajzer: **Jezičko umetničko delo**. — Srpska književna zadruga, Beograd, 1973, str. 14.

5 Leonid I. Timofejev: **Teorija književnosti**. Osnovi nauke o književnosti. — "Prosveta", Beograd, 1950, str. 102.

6 N. Pospelov, P. Šabliovski, A. Zerčaninov: **Ruska književnost**. Od početka do Ljermontova. U opštoj redakciji N. L. Brodskoga. — "Prosveta", Beograd, 1947, str. 7.

7 Bogdan Popović: **Iz teorije književnosti**. — Beograd, 1910, str. 191—196.

8 Bratoljub Klaić: **Dijalektološka razmatranja uz Narodne pripovijetke u redakciji Maje Bošković-Stulli**. — Zagreb, 1963.

9 Tvrtko Čubelić: **Narodne pripovijetke**, Peto izdanje. — Zagreb, 1970, str. 90.

10 Milivoj Solar: **Teorija književnosti**, II izdanje. — "Školska knjiga", Zagreb, 1977, str. 112.

11 Tvrtko Čubelić: **Narodne pripovijetke**, Peto izdanje. — Zagreb, 1970, str. 85.

12 Tvrtko Čubelić, o. c., str. 86.

Jurij Fikfak

DR ROMAN IN PRAVLJICA, PRIČEVALCA DVEH NAČINOV ŽIVLJENJA

Stična točka med slavistikom in etnologijom je tudi v tem, da literatura posredno ali neposredno odseva nek način življenja. V sestavku bo govor o dveh kulturnih sestavinah, o dr romanu in pravljici. Obe sestavini razkrivata posebno duhovno strukturo, ki je značilna za okolje, v katerem sta nastali in v katerem ju sprejemajo.

Obe sestavini zaključita zgodbo na podoben način. Željeno se uresniči. V dr romanu je to zveza z ljubljenim bitjem, je zakon. Dr roman odložimo v trenutku, ko sta ljubljene osebi združeni ob misli na zakon v najbolj vročem objemu. Osebe že držijo kljuko vrat, le odpreti jih je še treba. Iskanje ljubega je izpolnjeno, potovanje se konča, pot je odprta. Pot je zakon sam, je živeti vrednoto, ki jo osebe vseskozi pričakujejo. Poročeni o tem, kako živeti ne dajejo praktično nobenih izjav kljub temu, da imajo mentorsko vlogo. (Ta se nanaša predvsem na pravilno postavljanje oseb v sistem.) Ko bi moral dr roman spregovoriti o tem, kako živeti vrednoto, onemi. A kaj pomaga človeku določena vrednota, če nima navodila za njeno uporabo? Molk tako odstira tisto, česar ni, o čemer ni mogoče govoriti.

Dr roman se dogaja kot iskanje vrednote.

Ljubezen je motto dr romana. Poseže tako daleč, da uniči ali onemogoči samo vrednoto, zakon. (V št. 61: Zaradi bodočega zakona Berta s Sabine mora umobolna Bertova žena umreti. Pomotoma vzame preveliko količino uspavalnih tablet. V št. 193: Zakon Inger in Roda se razveže, da bi se ona poročila z baronom, on z ločeno kirurginjo.) Za zakon in proti zakonu, temeljno protislovje nas opozarja na to, da postaja zakon relativna vrednota. Zveza postane začasna, namesto trajnosti stopi v ospredje funkcionalnost, **uspešnost**. (V okviru tega, zdaj skoraj absolutnega merila lahko razumemo potrebo po priročnikih. Pišejo, kako najbolj uspešno živeti zakon (ABC ljubezni npr.), kako si pridobiti prijatelje, itd.) Ob tej novi prvini je prisotna stara, mogli bi jo poimenovati prešuštvo. Ljubezen kot strast se dogaja mimo ali izven zakona. Ta sestavina pa je, kot pravi Denis de Rougemont v knjigi Ljubezen in zahod eno temeljnih določil evropske kulture.

JURIJ FIKFAK

študent etnologije in slavistike, Ljubljana

Pravljica (katere glavna značilnost je načelo zmage dobrega nad zlim in uresničitev željenega) je nedvomno podobna dr romanu vsaj po uresničitvi željenega. Vendar gre, še posebej pri ljudski pravljici za sestavine, ki kažejo ne samo drug izvor ampak tudi drugo duhovno strukturo. (Zato nisem mnenja, da je dr roman preprosto sodobna pravljica.) Pravljica se začne z besedami "nekoč, nekje, za devetimi gorami", ipd. Dogajanje je postavljeno v irealno, izmišljeno. Ker se izmišljeno, to je možnost uresničitve dogodi v domišljiji, je pravljica koherentna. Dr roman je postavljen v konkreten prostor in čas. Ker gre za prevode, sta obe konkretnosti odmaknjeni in verjetno zato bolj privlačni. Osnovna težnja dr romana je le, da bi prepričal bralca o resničnosti, prisotnosti tega prostora. Izmišljeno se godi v resničnem, zato je dr roman nekoherenten. Iskanje vrednot, potreba po priročnikih, in nekoherentnost ponazarjajo **negotovost**, ki ni prisotna samo v dr romanu. V tej zvezi si oglejmo še en element v pravljici, ki ni povsod prisoten, je pa pogost. Imenovali bi ga ironija. Gre za odklik od pravljice, zasledimo ga običajno na koncu pravljice: "Tri dni so jedli in pili, zraven sem bil in so še meni dali." Ali: "Tudi jaz sem bil tam, sicer ne bi vedel, kako se je to zgodilo." Posmeh razodeva zdravo pamet, po kateri ima neresnično prostor nekje za devetimi gorami, uresničljivo pa tu, v tem času. V ironiji je izražena **gotovost**, stabilnost, s katero pravljicar in okolje presojata in gledata stvari.

Tako v pravljici kot dr romanu gre za uresničitev predvsem konkretnih, materialnih ciljev (bogastvo, poroka). In zdi se, da je tudi zanje potrebna domišljija, da se sploh lahko uresničijo. Najbolj je pri tem zanimiv način, s katerim osebe uresničijo željeno. V pravljici o zlati ptici se trije sinovi odpravijo na pot da bi jo poiskali. Starejša prezre ta tiste drobne pozornosti do živali, okolja, ki mlajšemu pomorejo, da ptico dobi. Mlajši sin prisluhne ubogemu, lačnemu in potrebnemu; je torej dober, starejša brata sta zla. Pravljica o zlati ptici je ilustracija za načelo dobrega v pravljicah sploh. Oseba, ki ni dobra, je onemogočena ali uničena. Če v tem smislu gledamo tako imenovano medsebojno pomoč v vaški skupnosti, vidimo, da je tisti, ki ne pomaga drugim, ki ni dober, izločen. Nedvomno je tu prisoten element prisile, o čemer nam pričuje živalska pravljica Ali je treba dobro poplačati z dobrim? (Aa Th 155). Pravljice ne le poučujejo, hkrati odražajo določena načela, ki so značilna za neko okolje. Pri dr romanu ni več vodilno načelo zmaga dobrega proti zlemu. Merilo je uspešnost, saj posameznik ni več vrednoten po tem, koliko je dober. Pomembno je le, koliko je prilagojen sistemu. Kdor ne funkcioniira v tej ekonomiji dovolj uspešno, odpade kot napačen ali zarjavel del.

V pravljici se uveljavlja **nujnost dobrega**, v dr romanu **nujnost uspešnosti**.

Ko pravimo, da literatura odseva način življenja, hkrati trdimo, da se v njej razkriva določeno razmerje do sveta. To pa pomeni, da sta opisani gibalni nujnost dobrega in nujnost uspešnosti naša last in da sta opisani duhovni strukturi področje, v katerem se tudi giblje naša zavest. Tako z literaturo stopamo pred naše duhovno obličje.

